

Gå på museum og bliv vis?

Af Henrik Lundbak

Den 3. juli i år åbnede Frihedsmuseets nye udstilling. Den er gennemgående blevet positivt modtaget af såvel dagbladene anmeldere som publikum.

Knap så positiv har modtagelsen været hos mine fagfæller, som har luftet deres kritik i dagspressen: Steen Andersen i Weekendavisen den 10. juli og Hans Bonde i Berlingske Tidende den 8. august. De to er enige om, at udstillingen giver et overfladisk og forsimplet billede af besættelsestiden, at der er for få originale genstande, som ydermere bliver trængt i defensiven af scenografien og de forskellige interaktive tiltag, og at teksterne er for korte til at sætte noget som helst i perspektiv.

Historikeren i mig kan ikke være uenig med mine to kolleger. Det er ikke forskningsformidling, det nye Frihedsmuseum tilbyder. Museumsmanden synes dog nok, de kommer lidt nemt til deres kritik. For det er jo ikke nok, at en udstilling er lærd. Publikum skal også gide se den.

Nogle vil sige, at vores beskæftigelse med fortiden altid handler om nutiden. Det handler ikke om at forstå fortiden på dens egne præmisser – eller det gør det i hvert fald kun for fagfolk. For såkaldt almindelige mennesker handler det om at få fortiden til at give mening i nutiden.

Det er Frihedsmuseets historie et godt eksempel på.

Frihedsmuseets historie går tilbage til udstillingen *Det kæmpende Danmark*, som blev arrangeret af Frihedsrådet i Frimurerlogen i København i befrielsessommeren 1945. Det var en tid, hvor det var alment accepteret, at modstandsbevægelsen havde reddet Danmarks ære og måske endda bidraget en lille smule til de Allieredes sejr over det nazistiske Tyskland. Glemte var de første besættelsesårs tilpasningspolitik til Tyskland, som jo ellers havde haft til formål at bevare mest muligt af demokratiet og dansk indflydelse under helt andre konjunkturer - på et tidspunkt, hvor det ikke kunne udelukkes, at Tyskland ville vinde krigen. For de politikere, som havde tegnet denne politik, ville det have været politisk selvmord at forsøge at forklare og forsvare den midt i befrielsesrusen. Så det lod de være med. I stedet sluttede de op om den almindelige hyldest af modstanden.

Dermed var det, som mine historikerkolleger Claus Bryld og Anette Warring har døbt *grundfortællingen* om besættelsesårene, blevet skabt. Det eneste legitime standpunkt havde været

modstanden. Tilpasningen blev skrevet ud af fortællingen. Og befolkningens sympati havde hele tiden ligget hos modstandsbevægelsen – når undtages de egentlige landsforrædere, som der dog heldigvis ikke havde være mange af.

Det var det grundsyn, som prægede Frihedsmuseets første udstilling, som stod fra 1957 til 1994.

Konteksten havde dog ændret sig siden 1945. Kommunisterne, som dengang havde udgjort en vigtig komponent i modstandsfronten, var i mellemtiden blevet dårligt selskab. Under den kolde krig kom truslen mod Danmark ikke længere fra et revanchistisk Tyskland, men fra det kommunistiske Sovjetunionen.

Men det nødvendiggjorde egentlig ikke nogen ændring af budskabet. Hverken *grundfortællingen* eller tidens videnskabelige diskurs i skikkelse af pioneren Jørgen Hæstrup lagde op til, at man gjorde et stort nummer ud af modstandsbevægelsens politiske sammensætning. Så længe budskabet bare var, at en udenvælts fjende skulle finde os beredte. Hvem denne fjende så end måtte være.

Da udstillingen blev nyopstillet i 1995 i 50-året for befrielsen, havde meget ændret sig. Muren var faldet og Sovjetunionen imploderet. Nogen udefrakommende trussel mod Danmark – det være sig fra russerne, tyskerne eller svenskerne – var det svært at forestille sig. Det samfundsmæssige behov for Frihedsmuseets oprindelige budskab var egentlig ikke længere til stede.

Og inden for forskningen havde Hæstrups elever rokket ved tilvante forestillinger. Aage Trommer havde påvist, at i hvert fald den tidlige modstand var startet på de politiske yderfløje til højre og venstre. Og Hans Kirchhoff havde argumenteret for, at modstandskampen langt hen ad vejen havde været et internt dansk opgør mellem politikernes tilpasning og disse ydermiljøers oprør.

På de præmisser var banen fri for, at den nye udstilling kunne blive forskningsformidlende, sådan at de nye indsigter blev præsenteret med behørig respekt for institutionens baggrund som modstandsbevægelsens museum.

Da Frihedsmuseet brændte i 2013, rejste der sig en debat om, hvorvidt det genopførte museum skulle opretholde traditionen for at præsentere modstandssynspunktet, eller det skulle fortælle 'hele besættelseshistorien'. Bannerførere for de to synspunkter var Berlingske Tidendes Bent Blüdnikow og Politikens Bo Lidegaard. Langt hen ad vejen var der tale om en skindiskussion, for man kan ikke fortælle om modstanden uden at sætte den ind i en samfundsmæssig kontekst – hvad den tidligere

udstilling da også havde gjort. Men diskussionen drejede sig i virkeligheden også snarere om, hvilke synspunkter der skulle tillægges *legitimitet*. Var modstandssynspunktet stadig det eneste legitime, eller var tiden kommet til en revurdering af tilpasningspolitikken?

Det er nok ikke forkert at sige, at de fleste historikere i dag vil være tilbøjelige til at anerkende, at politikerne gjorde deres bedste på de givne vilkår. Samt at deres politik rent faktisk førte Danmark nådigt igennem krigen. Men måske kun, fordi Tyskland tabte. Hvis Tyskland havde vundet, kunne tilpasningen have givet bagslag som et skridt på vejen mod en egentlig nazificering.

De fleste modstandsfolk – og nok også de fleste museumsgæster – vil være tilbøjelige til at opstille et mere etisk præget regnskab. Nazismen repræsenterede ondskaben, og den må man bekæmpe. Man kan ikke bare sætte sig ned og vente på, at nogle andre gør det.

Dermed var banen for så vidt kridtet op for en modsætning, som kunne være blevet bærende for det nye Frihedsmuseum, hvis forskningens dialog med *grundfortællingen* skulle have dannet udgangspunktet. For hvad gør man, hvis fornuften tilsiger et og etikken noget andet?

Planlægningen af det nye museum kom imidlertid ikke til at dreje om den akse. Også det nye Frihedsmuseum er et barn af sin tid, og det er en tid, hvor museerne bliver målt på deres evne til at tiltrække publikum og generere egenindtægter. Og lige så lidt som politikerne i 1945 kunne forventes at vælge selvmordet ved at forsvare en politik, som vælgerne havde vendt ryggen, kunne Nationalmuseet forventes at gøre det ved at præsentere en udstilling, som vandt fagfolks bifald, men savnede den nødvendige publikumsappel.

Tidens gang havde ikke gjort publikums identifikation med udstillingens emne lettere. I dag kan vi have forskellige holdninger til integrationen i EU. Eller til indvandringen. Eller til, hvilke tvangstiltag kampen mod corona kan berettige. Ingen af disse emner kan for alvor trække på erfaringen fra en stor diktaturstats besættelse af et lille naboland.

Så parolen kan ikke længere være: Gå hen og gør ligeså! Men blot: Hvad ville du have gjort? Som en art intellektuel udfordring.

Identifikation er nemlig nøgleordet i moderne formidling – ikke kun på museerne. Hvis en problemstilling forekommer gammeldags og fjern, gør vi den nærværende ved at fokusere på mennesket bag historien.

Det er bare et greb, siger mine formidlingskolleger. Et greb for at fortælle historien på en mere spændende måde. Men det er nu alligevel her, vandene skilles. For hvis man tillemper sit

budskab for at få det til at glide ned hos publikum, ender man så ikke med at sige noget andet, end man egentlig ville?

Hvis hensynet til publikum bliver det afgørende, er vi ovre i infotainment – altså kombinationen af oplysning og underholdning. Er infotainment så djævelens værk? Nej, men det er noget andet end forskningsformidling.

Forskningsformidlingen sigter imod at give en fagligt opdateret fremstilling af et emne. Den allerede interesserede besøgende vil blive skuffet, hvis han ikke støder på en ny oplysning eller vinkel. Infotainment sigter imod at gøre den, der måske ikke ved så meget i forvejen, interesseret. Og det kan godt være interessant uden at være nyt.

Det nye Frihedsmuseum er nok mere i familie med Nationalmuseets særudstilling *De hvide busser* end med det gamle Frihedsmuseum. Forstået sådan, at målet egentlig ikke har været at sætte den besøgende i stand til at engagere sig på samtidens præmisser – med den viden, det ville forudsætte – men snarere på nutidens. Hvad ville *du* have gjort? Uden nødvendigvis at kende alle mellemregningerne, men ud fra det – lidt eller meget – du vidste i forvejen, og det ekstra, som udstillingen har lagt til?

På den måde bliver du måske mere engageret end oplyst. Men hvis du føler dig grebet af problemstillingerne, så gå hjem og sæt dig endnu bedre ind i forudsætningerne. Køb kataloget. Søg på nettet. Se en TV-dokumentar. Intet medie kan det hele, heller ikke udstillingsmediet. Men hvis grunden er lagt, er der da noget at bygge videre på.